

IN MEMORIAM

Akademik Lujo Margetić, professor emeritus (18. X. 1920. – 17. V. 2010.)

Doajen hrvatske pravne i političke povijesti akademik Lujo Margetić, rodio se 18. listopada 1920. godine u Donjoj Stubici. Otac mu je podrijetlom bio s Grobnika, a majka iz Bakarca. Završio je Prvu klasičnu gimnaziju u Zagrebu gdje 1939. upisuje i Pravni fakultet. Sudjelovao je u narodno-oslobodilačkom pokretu u Primorju, a nakon rata uspješno je 1945. završio studij. Samo godinu dana kasnije na istom je fakultetu i doktorirao. Prve poratne godine proveo je u Ministarstvu industrije NR Hrvatske u Zagrebu te se 1948. preselio u Rijeku. Radio je kao pravnik u Općini do 1956., dvadeset godina u »Elektroprimorju«. Ipak, njegov je istinski životni poziv bila znanost. U skopskom časopisu *Živa Antika* objavio je 1962. svoj prvi znanstveni rad »Pravo u Hesiodovu epu *Erga hai hemerai*«. ¹ Sljedećih pet godina objavljivao je radove o starom grčkom pravu, a ujedno je bio i jedini hrvatski povjesničar koji se bavio tom izuzetno zanimljivom, ali i vrlo zahtjevnom tematikom. Njegovo vrsno poznavanje klasičnih i živih svjetskih jezika omogućilo mu je da se u svojim istraživanjima, uvijek utemeljenim na vrelima, promakne u vrhunskog stručnjaka za pravo mediteranskih naroda (starih Grka, Rimljana, Bizantinaca, Mlečana, Langobarda i dr.). Objavljivao je u *Analima Pravnog fakulteta u Beogradu*, *Glasi Srpske akademije nauka i umetnosti*, *Zborniku radova vizantološkog instituta*, *Historijskom zborniku* i brojnim drugim uglednim časopisima na prostoru tadašnje Jugoslavije. Vrlo brzo je napravio iskorak na međunarodnu znanstvenu scenu. Prvi takav rad izašao je u poznatom *Revue international des Droits de l'Antiquité* iz Bruxellesa 1965., ² a u svojoj dugoj i plodonoj karijeri objavio je čitav niz radova u Italiji, ³ Francuskoj, ⁴ Austriji, ⁵ Grč-

¹ »Pravo u Hesiodovu epu *Erga kai hemerai*«, *Živa antika*, XII., 1, Skopje, 1962., str. 39 – 49.

² »The Judge-Affixer in the Judicial Procedure of Athens«, *Revue international des Droits de l'Antiquité*, 3e Série, Tome XII., Bruxelles, 1965., str. 149 – 155.

³ »Riflessioni sull'iscrizione di Curicum CIL III 13295 = Dessau ILS II 5322«, *Aquileia Nostra*, a. L, Aquileia, 1979., str. 153 – 172; »Accenni ad alcuni istituti del diritto privato sulle due sponde adriatiche nell'Alto medio evo«, *Le relazioni tra le due sponde adriatiche*, Rim – Spoleto, 1985., str. 35 – 54; »Note ai "Miracula s. Demetrii"«, *Studi medievali*, 3° Serie, XXIX, Spoleto, 1988., str. 755 – 760; »La Legge Agraria«, *Rivista di studi bizantini e slavi*, a. 1985., Bologna, 1989., str. 103 – 135; »La "litisdenuntiatio" del primo periodo postclassico«, *Archivio giuridico "Filippo Serafini"*, vol. CCXII, Modena, 1992., str. 485 – 513; »Il diritto«, u: *Storia di Venezia*, vol. I, Rim, 1992., str. 677 – 692; »Il carattere della spedizione Orseoliana in Dalmazia. Venezia e la Dalmazia anno mille - Secoli di vicende comuni«, *Atti del Convegno di studio*, Venecija, 2000., str. 53 – 61; »La posizione giuridica delle comunità istriane e liburniche durante il principato«, *Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti*, Tomo CLX (2001 – 2002), *Classe di scienze morali, lettere ed arti*, Venecija, 2002., str. 167 – 193.

⁴ »Toparque, tepci (topoteretes) et dad en Croatie au 11° siecle«, *Revue des études byzantines*, 44, Pariz, 1986., str. 257 – 262; »Quelques aspects du Plaid de Rižana«, *Revue des études byzantines*, 46, Pariz, 1988., str. 125 – 134.

⁵ »Il sistema giuridico delle città nelle province bizantine con speciale riguardo alla costa orientale adriatica (Dalmazia e Istria)«, *Akten XVI Internationaler Byzantinistenkongress*, II/2, Beč, 1981., str. 391 – 398.

koj⁶ i Sloveniji,⁷ kao i brojne radove na stranim jezicima u tuzemstvu.⁸ Time je, među ostalim, dao značajan doprinos približavanju hrvatske pravno-povijesne problematike međunarodnoj akademskoj zajednici.

U trenutku kada se odlučio potpuno posvetiti znanstvenom i sveučilišnom radu, već je iza sebe imao gotovo tridesetak objavljenih radova. Godine 1975. izabran je u zvanje docenta, a 1. rujna 1976. zaposlio se na Pravnom fakultetu u Rijeci kao nositelj kolegija *Opća povijest prava i države, Povijest države i prava Jugoslavije* (kasnije: *Povijest hrvatskog prava i države*) i *Rimsko pravo*. Zahvaljujući dotadašnjem znanstvenom radu brzo je napredovao te je 1977. izabran u zvanje izvanrednog, a 1980. u zvanje redovitog profesora.

Svoju predanost prenošenju znanja mlađim generacijama odmah je pokazao revno pišući udžbenike za predmete koje je držao kako bi studentima olakšao pristup zahtjevnoj materiji. No, njegova veličina još se više odražava u tome što su ga generacije studenata zapamtile kao pristupačnog i vrsnog predavača, ponekad kritičnog, ali uvijek pravednog. Njima je osobno prenosio svoje znanje, a budućim generacijama ostavio je u naslijeđe svoje brojne udžbenike, ali i radove od kojih mnogi, pored prvoklasne znanstvene, sadrže i izvrsnu didaktičku komponentu.⁹

⁶ »Einige zusätzliche Bemerkungen (zu H. Köpstein, Thessaloniki – Wiege des Nomos Georgikos?)«, *Symposio Byzantine Makedonia 324 – 1430*, 23. – 31. X. 1992., Solun/Thessalonike, 1995., str. 162 – 164.

⁷ »L'Istria bizantina ed alcuni problemi del Placito di Risano«, u: *Slovenija in sosedne dežele med antiko in karolinško doba*, Ljubljana, 2000., str. 81 – 95; »Gli aspetti giuridici del Placito di Risano«, *Acta Histriae*, 13/1, Kopar, 2005., str. 79 – 86.

⁸ »L eis emfanon katastasin nel diritto attico«, *Živa antika*, XV/2, Skopje, 1966., str. 371 – 379; »Plinio e le comunità della Liburnia«, *Atti*, IX, Rovinj, 1978. – 1979., str. 301 – 358, 631 – 633 i 643 – 644; »Gregorio I – papa politico«, *Živa antika*, XXIX/2, Skopje, 1979., str. 269 – 274; »Accenni ai confini augustei del territorio tergestino«, *Atti*, X, Rovinj 1979. – 1980., str. 75 – 101, 420 i 428 – 429; »La Legge del Vinodol (1288) e l'Urbario di Grobnico (1700)«, *Atti*, XII, Rovinj, 1981. – 1982., str. 173 – 202; »Kekaumenos Dobronja – ein kroatischer Herrscher des XI. Jahrhunderts«, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, XXI, Beograd, 1982., str. 39 – 46; »Il diritto medievale croato – Diritti reali, Parte prima«, *Atti*, XIII, Rovinj, 1982. – 1983., str. 139 – 214 i kao separat; »Diritto medievale croato, Diritti reali. Parte prima«, *Atti*, XIII, Rovinj, 1982. – 1983., str. 139 – 214; »Il diritto medievale croato, Diritti reali, Parte seconda«, *Atti*, XIV, Rovinj, 1983. – 1984., str. 77 – 161 i kao separat; »Proposta per una nuova interpretazione del PSI VI 648«, *Živa antika*, 35, Skopje, 1985., str. 87 – 93; »Le droit croate au moyen age – principes, textes, pratiques«, *Annales de l'Institut français de Zagreb*, Zagreb, 1987., str. 211 – 236; »Gli aspetti principali del diritto delle obbligazioni nell'Istria medioevale«, *Atti*, XX, Rovinj, 1989. – 1990., str. 11 – 83; »La data dell'incoronazione di Zvonimiro, re di Croazia e Dalmazia«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, vol. 16, br. 2, Rijeka, 1995., str. 231 – 239; »Il libro terzo (il diritto penale) di un'inedita versione italiana dello Statuto di Fiume«, *Atti*, XXVI, Rovinj, 1996., str. 207 – 242; »Gli inizi dell'ordinamento statutario a Arbe«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, 17, Rijeka, 1996., str. 233 – 242; »Roman Law as a European Phenomenon and Croatian Legal History«, *Croatian Critical Law Review*, vol. 2, no. 3, Zagreb, 1997., str. 205 – 250; »Some Notes on the Farmer's Law, an Important Link in the Evolution of Roman-Byzantine Law«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, vol. 20, br. 1, Rijeka, 1999., str. 227 – 232; »Alcune note concernenti lo Statuto di Dignano«, *Atti*, XXXI, Rovinj, 2001., str. 363 – 370; »La nozione del termine medievale "città"«, *Atti*, XXXVII, Rovinj, 2007., str. 113 – 120; »La regola paterna paternis nell'Istria medievale«, *Atti*, XXXVIII, Rovinj, 2008., str. 115 – 126; »Rechtskontinuität in der Spätantike und im Mittelalter (mit besonderer Berücksichtigung Dalmatinse)«, u: *Zbornik Dioklecijan, tetrarhija i dioklecijanova palača, o 1700. obljetnici postojanja*, Književni krug, Split, 2009., str. 541 – 551.

⁹ Spomenut ćemo samo udžbenike koje je objavio: *Kratak pregled Rimskog prava*, skripta, Rijeka, 1976.;

Paralelno je s time, a uvelike zaduživši hrvatsku medievistiku, objavio i niz monografija o hrvatskom srednjovjekovnom pravu.¹⁰ Na Pravom fakultetu predavao je do umirovljenja 30. rujna 1989. U međuvremenu je 1986. postao izvanredni član JAZU, a 1991. redoviti član HAZU. Pravni fakultet u Rijeci izabrao ga je u zvanje *professor emeritus* 1996., a od 2004. godine prvi je počasni član Povijesnog društva Rijeke. Dobitnik je dvije nagrade za životno djelo, Grada Rijeke 1991. i Državne nagrade 1997. Kao gost predavač proputovao je Europu i Sjedinjene Države (Rim, Beč, Pariz, Washington i dr.), ali je – u čemu se jasno ocrtava njegova veličina – u čitavoj svojoj karijeri ostao vjeran malim mjestima, čijom se pravnom prošlošću ponajviše i bavio i u kojim je sredinama uvijek bio rado viđen i omiljen gost (Kastav, Pazin, Krk, Buzet, Grobnik, Mošćenice, Novi Vinodolski i dr.).

Znanstveni opus ovog velikana hrvatske pravne i političke historiografije toliko je kvalitativno i kvantitativno beskrajan da od njega doslovce zastane dah. Od oko 500 bibliografskih jedinica koje je i dan danas teško precizno prebrojati, treba napomenuti kako je oko trećina njegova rada posvećena pravnoj povijesti antike (Grčke, Rima i Bizanta), a preostale dvije trećine srednjovjekovnom hrvatskom pravu koje mu je ujedno bilo i najomiljenija tema. Zaslužan je za objavu brojnih statuta hrvatskoga srednjovjekovnog prava od kojih mu je najpoznatiji *Vinodolski statut* koji je, pored brojnih inačica na hrvatskom jeziku,¹¹ objavio i na engleskom jeziku 1983.¹² Nije se libio uhvatiti u koštac i s kontroverznom temama hrvatske političke povijesti¹³ čime je demonstrirao lakoću i odvažnost kojom je mogao iskoračiti iz svoje matične discipline, one pravno-povijesne, te ravnopravno, stručno i hrabro raspravljati o pitanjima iz političke, kulturne, crkvene i društvene povijesti. Nikad, međutim, nije zanemario osnovni postulat svoga dugogodišnjeg rada – vrela, vrela i samo vrela. Njegovi principi i metodologija nedvojbeno će zauvijek ostati ideal

Rimsko pravo, Zagreb, 1980., str. I – XIX, 1 – 309 (suautor Milan Boras) (drugo izdanje Zagreb, 1986., treće izdanje Rijeka, 1998.); *Opća povijest države i prava*, Rijeka, 1983. (drugo izdanje Rijeka, 1985., treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje: *Opća povijest prava i države*, Rijeka, 1998.); *Nacrt predavanja iz povijesti prava i država jugoslavenskih naroda (do konca XVIII. stoljeća)*, Rijeka, 1984. (drugo izdanje Rijeka, 1985.); *Nacrt povijesti države i prava naroda SFRJ*, Rijeka, 1988.; *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije*, Rijeka, 1988. (suautor Hodimir Sirotković) (drugo izdanje Zagreb, 1990.); *Vrela iz pravne povijesti naroda SFR Jugoslavije*, Rijeka, 1989. (suautori Hodimir Sirotković i Željko Bartulović) (drugo izdanje Rijeka, 1990.).

¹⁰ *Hrvatsko srednjovjekovno pravo, stvarna prava*, Zagreb – Rijeka – Čakovec, 1983.; *Hrvatsko srednjovjekovno pravo – Vrela s komentarom*, Zagreb, 1990. (suautor Magdalena Apostolova Maršavelski) (drugo izdanje Zagreb, 1999.); *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb, 1996.; *Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo*, Zagreb – Rijeka, 1997.

¹¹ *Iz vinodolske prošlosti, pravni izvori i rasprave*, Zagreb, 1980.; *Vinodolski zakon*, Rijeka – Novi Vinodolski, 1988. i dr.

¹² *The Statute of Vinodol (1288)*, Čakovec, 1983.

¹³ Spomenimo samo nekoliko: »Vijesti iz vjerodostojnih i krivotvorenih isprava o provali Tatara u hrvatske primorske krajeve (1242.)«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 25, Zagreb, 1992., str. 5 – 14; »La data dell'incoronazione di Zvonimiro, re di Croazia e Dalmazia«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, vol. 16, br. 2, Rijeka, 1995., str. 231 – 239; *O etnogenezi Hrvata i Slavena*, Književni krug, Split, 2007. i dr.

kome će težiti nebrojene generacije budućih povjesničara. »Jadan je student koji ne nadmaši svoga učitelja«, izrekao je davnih dana Leonardo da Vinci. Standarde koje je postavio Lujo Margetić samo će rijetki biti u stanju doseći. Osim kao predavač i istraživač, bio je djelatnik i kao urednik nekoliko uglednih časopisa: *Rad HAZU*, *Zbornik radova Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* te *Problemi sjevernog Jadrana*, zatim kao voditelj projekta *Hrvatsko srednjovjekovno pravo*, ali i kao čovjek i humanitarac koji je potpomagao ustanove za nezbrinutu djecu i djecu s posebnim potrebama.

Neizmjerne je volio kvarnerski kraj iz kojeg je potekao, što se ocrtava i u njegovu znanstvenom radu. Velika većina njegova opusa posvećena je, razumljivo, rodnom mu Primorju, ali po broju knjiga i radova objavljenih o Istri i na tlu Istre, mogli bismo ga bez zadržke nazvati i istarskim sinom. Štoviše, prvi rad koji je objavio nakon višegodišnjeg bavljenja antičkom Grčkom upravo je »Brak na istarski način« u *Vjesniku historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* 1970. godine,¹⁴ a i prva knjiga nakon Vinodola, izuzevši udžbenike, naslovljena je upravo *Histrical et Adriatica* i objavljena u Trstu 1983.¹⁵ U njegovoj bibliografiji nalazi se nekoliko knjiga¹⁶ i preko trideset članaka¹⁷ istarske tematike, čime je više nego jasno pokazao da mu Učka nije

¹⁴ »Brak na istarski način«, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XV, Rijeka – Pazin, 1970., str. 279 – 309.

¹⁵ *Histrical et Adriatica, saggi storico-giuridici*, Trieste, 1983.

¹⁶ »Rijeka, Vinodol, Istra«, *Dometi*, 12, Rijeka, 1988.; *Rijeka, Vinodol, Istra – studije*, Rijeka, 1990.; *Statut koperskega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668 – Lo statuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fin al 1668*, Kopar – Rovinj, 1992.; *Istra i Kvarner, izbor studija*, Rijeka, 1996.

¹⁷ »Pravo prvokupa i otkupa u srednjovjekovnoj Istri«, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XVI, Rijeka – Pazin, 1971., str. 169 – 212; »Neoporučeno nasljedno pravo u srednjovjekovnoj Istri«, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XVII, Rijeka – Pazin, 1972., str. 159 – 179; »*Aliquid in contentu et benedictione istarskih statuta*«, *Jadranski zbornik*, VIII, Rijeka – Pula, 1972., str. 185 – 213; »Neodloživi zadaci istarske pravne historiografije«, *Novi list*, Rijeka, 18. XII. 1975.; »Brak na istarski način«, *Istra*, god. 15, br. 8 – 9, Pula, 1977., str. 25 – 33; »Accenni ai confini augustei del territorio tergestino«, *Atti*, X, Rovinj, 1979. – 1980., str. 75 – 101, 420 i 428 – 429; »Il sistema giuridico delle città nelle province bizantine con speciale riguardo alla costa orientale adriatica (Dalmazia e Istria)«, *Akten XVI Internationaler Byzantinistenkongress*, II/2, Beč, 1981., str. 391 – 398; »Neka pitanja u vezi s Istrom (I – VII stoljeće)«, *Živa antika*, 32, Skopje, 1982., str. 53 – 82; »Iz pazinske prošlosti (u povodu tisućljeća prvog spomena Pazina)«, *Istra*, 21, br. 5, Pula, 1983., str. 80 – 90; »La "pace provinciale" tra gli Istriani e il margravio W.«, *Atti*, XV, Rovinj, 1984. – 1985., str. 49 – 60; »Isprava o zemaljskom miru između istarskog stanovništva i markgrofa W.«, *Problemi sjevernog Jadrana*, 5, Rijeka, 1985., str. 33 – 49; »Seljačke općine po Koparskom statutu iz 1423. godine«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, 8, Rijeka, 1987., str. 119 – 127; »Osnove istarskoga srednjovjekovnog obveznog prava«, *Rad JAZU*, 433, Zagreb, 1987., str. 1 – 64; »Iz starije bužetske pravne prošlosti«, *Buzentski zbornik*, 12, Buzet, 1988., str. 55 – 61; »Quelques aspects du Plaid de Rižana«, *Revue des études byzantines*, 46, Pariz, 1988., str. 125 – 134; »Pravni položaj Istre u doba rimske vlasti«, *Relationes Polenses*, Zagreb, 1988., str. 93 – 103; »Gli aspetti principali del diritto delle obbligazioni nell'Istria medioevale«, *Atti*, XX, Rovinj, 1989. – 1990., str. 11 – 83; »Istra 751. – 791.«, *Croatica Christiana periodica*, god. XVI, br. 30, Zagreb, 1992., str. 1 – 10; »Neka pitanja u svezi s pet isprava iz Pule (X. – IX. stoljeće) objavljenih u Codice diplomatico istriano«, *Dometi*, god. 26, sv. 1/2, Rijeka, 1993., str. 29 – 31; »O nekim pitanjima Rižanskog placita«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 43, Zagreb, 1993., str. 407 – 438; »Odnosi Liburnije i Istre u antici i ranom srednjem vijeku«, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti u Zadru*, sv. 35, Zadar, 1993., str. 37 – 61; »Neka pitanja prijelaza vlasti nad Istrom od Bizanta na Franke«, *Acta Histriae*, II, Kopar, 1994., str. 5 – 24; »Položaj Barbana i Planje 1199. godine«, *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 2 – 3 Pazin, 1994., str. 41 – 48; »O sjeverozapadnoj granici

predstavljala nikakvu zamišljenu ni stvarnu prepreku te da je živo bio zainteresiran za istarsku pravnu i političku povijest.¹⁸ Kao i inače u svom radu, tematika je dijelom bila antička, ali u velikoj većini radova vidljiv je njegov izraženi interes za srednjovjekovlje na prostoru istarskog poluotoka. Uvijek dobrodošao u Pazinu, Buzetu, Rovinju, Kopru i brojnim drugim istarskim mjestima, Lujo Margetić ostavio je neizbrisiv trag u istarskoj, hrvatskoj i europskoj historiografiji. Tek će buduće generacije povjesničara moći obuhvatiti i vrednovati čitav njegov opus koji je dijelom još u rukopisu i tek čeka na objavu. Ovaj prekratki i djelomični osvrt na život i djelo našeg najvećeg pravnog povjesničara, prepunog ljubavi prema prošlosti i odanosti znanstvenoj istini, želimo završiti posljednjim pozdravom na jeziku putem kojeg je, prije gotovo pola stoljeća, zakoračio na akademski puteljak kojim je dostojno i ponosno kročio:

Αναπαύσου εν ειρήνη

Robert Kurelić

Hrvatske prema Istri u doba hrvatskih narodnih vladara«, u: *Spomenica Lj. Bobanu*, Zagreb, 1996., str. 49 – 59; »Pravni položaj rimskog Nezakcija«, *Histrica antiqua*, 2, Pula, 1996., str. 143 – 146; »L'Istria bizantina ed alcuni problemi del Placito di Risano«, u: *Slovenija in sosedne dežele med antiko in karolinško doba*, Ljubljana, 2000., str. 81 – 95; »Alcune note concernenti lo Statuto di Dignano«, *Atti*, XXXI, Rovinj, 2001., str. 363 – 370; »La posizione giuridica delle comunità istriane e liburniche durante il principato«, *Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti*, Tomo CLX (2001 – 2002), *Classe di scienze morali, lettere ed arti*, Venecija, 2002., str. 167 – 193.; »Gli aspetti giuridici del Placito di Risano«, *Acta Histriae*, 13/1, Kopar, 2005., str. 79 – 86; »Pravni aspekti Rižanskog placita«, *Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka*, vol. 26, br. 2, Rijeka, 2005., str. 627 – 656; »La regola paterna paternis nell'Istria medievale«, *Atti*, XXXVIII, Rovinj, 2008., str. 115 – 126.

¹⁸ Vidi: »Istra u djelu akademika Luje Margetića«, *Rijeka*, god. VI, sv. 1, Rijeka, 2001., str. 37 – 45.